

Avioliitto, perhe ja vanhemmuus suomalaisessa elämänmuodossa¹

Juha Hämäläinen

Johdanto

Avioliitto, perhe ja vanhemmuus – kuulostaa vanhanaikaiselta ja ehkä vähän sopimattomaltakin näin myöhäismodernin aikakauden yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tosin – näkökulmasta riippuen – voidaan myös korostaa näiden teemojen erityistä ajankohtaisuutta, tai jopa ajattomuutta, pysyvää asemaa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Avioliitto, perhe ja vanhemmuus ovat edelleen myös asioita, joista nuoret haaveilevat ja jotka arvotutkimuksissa kohoavat monien ihmisten arvohierarkioiden huipulle.

Avioliitto, perhe ja vanhemmuus ovat toisiinsa läheisesti liittyviä käsitteitä, vaikka mikään niistä ei tarkasti ottaen edellytä toistaan. Lapsia syntyy ilman avioliittoakin eikä vanhemmaksi tuleminen vaadi perheen perustamista. Kuitenkin avioliitto, perhe ja vanhemmuus muodostavat yhdessä merkittävän sosiaalisen järjestyksen ja jäsentävät elämäntilamme. Niihin liittyy tavallisesti syviä eksistentiaalisia kokemuksia. Ne ovat jokapäiväisen elämämme ilojen ja surujen, voittojen ja tappioiden keskeisiä näyttäjäjä. Niissä todentuvat yleensä kirkkaimmat

¹ ”Kuopion seurakunta 450 vuotta” -juhlavuoden Studia Generalia -luento Kuopiossa 07.02.2002

hetkemme ja karvaimmat pettymyksemme. Ne ovat perustavalla tavalla myös moraalisia instituutioita ja hyvinvoinnin kanavia.

On mahdotonta määritellä yksiselitteisesti avioliiton, perheen ja vanhemmuuden keskinäisiä suhteita. Tosin jo Edvard Westermarck, suomalaisen sosiologian varhainen uranuurtaja, totesi teoksessaan *The History of Human Marriage*, että juuri lapsen hyväksi tapahtuva toiminta saa aviopuolisot jatkamaan yhteiselämäänsä, minkä perusteella voidaan sanoa, että ”pikemmin on avioliiton juurena perhe kuin perheen avioliitto” (Westermarck 1921, 72). Voi olla, että kyseessä on kolme yhteen kietoutunutta säiettä, jotka vahvistavat toisiaan. Nykypäivän elämänmuodossa niiden keskinäiset sidokset ovat höltyneet.

Meillä on verrattain runsaasti tutkimustietoa ja tilastoja, joiden perusteella voimme puhua avioliiton, perheen ja vanhemmuuden kriisistä. Niiden asema yhteiskunnan instituutioon on toisen maailmansodan jälkeen tuntuvasti heikentynyt niin Suomessa kuin yleensä muissakin länsimaissa. Erityisesti 1960-luvulta alkaen avioerojen määrä on voimakkaasti kasvanut, perheen perinteisiä tehtäviä on alettu hoitaa enenevästi muiden instituutioiden kautta ja vanhemmat ovat yhä neuvottomampia yhteiskunnan nopean muutoksen seurauksena syntyneiden uusien haasteiden edessä.

Kysymykset avioliiton, perheen ja vanhemmuuden kriisin luonteesta, syistä ja mahdollisista seurauksista ovat sinänsä kiinnostavia ja tärkeitä. En kuitenkaan keskity tässä esityksessäni niihin. Näkökulmani on pääosin aatehistoriallinen. Kysyn, mikä suomalaisessa elämänmuodossa on tunnusomaista avioliitolle, perheelle ja vanhemmuudelle yhteiskunnan instituutioon, sosiaalisen järjestyksen osa-alueina. Tietoisena avioliiton, perhe-elämän ja vanhempana toimimisen vahvasti kulttuurisidonnaisuudesta luonteesta yritän hahmottaa niiden paikkaa erityisesti suomalaisessa elämänmuodossa.

Kulttuurisidonnaisuus

Avioliitto, perhe ja vanhemmuus saavat eri kulttuureissa erilaisia merkityksiä ja niihin liittyy erilaisia tapoja ja käytäntöjä. Saman kulttuuripiirin sisälläkin on paljon vaihtelua siinä, miten ihmiset käsittelevät avioliiton, perhe-elämän ja vanhempana toimimisen ja mitä merkityksiä näihin liittävät oman elämänsä ja yhteiskuntaelämän jäsentäjinä. Onkin tavallaan kyseenalaista puhua esimerkiksi suomalaisesta avioliitto- ja perhekäsityksestä, koska verrattain erilaiset aatteet ja näkemykset ovat tältä osin muovanneet suomalaista elämänmuotoa.

Toisaalta avioliitto- ja perhekäsitysten ja vanhempana toimimisen taustalta voidaan etsiä niitä erityisesti kannattelevia aatevirtauksia ja yrittää nimetä ne ajatussuunnat, joiden vaikutus elämänmuotoon on ollut merkittävintä. On varsin helppo osoittaa, että suomalaisessa elämänmuodossa erityisesti luterilaisuus on muovannut ihmisten käsityksiä inhimillisestä elämästä, myös avioliitosta, perheestä ja vanhemmuudesta. Avioliitto solmitaan edelleen pääosin kirkossa ja kirkko seuraa perheen elämäntulkua erilaisin riitein. Niinpä suomalaisen avioliitto- ja perhekulttuurin aatepohjaa on perusteltua lähestyä luterilaisesta ihmis-, yhteiskunta- ja moraaliopista käsin.

Historiallisesti tarkasteltuna elämänmuodon muutos kuitenkin on edennyt kohti yhä suurempaa moninaisuutta ja kirkon merkitys yhteiskunnassa on kaventunut. Tämä koskee myös avio- ja perhe-elämää. Maallistuminen on osaltaan muuttanut ihmisten käsityksiä ja tapoja ja etäännyttänyt uskonnollisesti sävyttyneistä merkityksistä. Tosin erilaisia käsityksiä ja aatteellista kädenvääntöä sukupuolimoraalin, perhe-elämän ja kasvatuksen kysymyksissä esiintyi jo 1800-luvun lopulla. Eikä oikeastaan luterilainenkaan oppi näissä asioissa ole koskaan ollut ehdottoman yhtenäinen.

Sukupuoli- ja avioliittokysymys nousi yhteiskunnalliseen keskusteluun varsinaisesti 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä, jolloin sukupuolimoraalin aatteelliset taistelurintamat muotoutuivat. Tätä aatteellista kädenvääntöä kuvaa osuvasti Armas Nieminen väitöskirjassaan *Taistelu sukupuolimoraalista*. Vastakkain

olivat absoluuttinen ja relatiivinen sukupuolimoraali. Aviopuolisoiden ykseyden kunnioittamista perusteltiin vetoamalla sekä kristilliseen seksuaalietiikkaan että sosiaalisiin näkökohtiin, erityisesti lasten mahdollisimman terveen kehityksen turvaamiseen. Näitä ihanteita alkoivat horjuttaa relatiivista sukupuolimoraalia ihannoivat seksuaaliradikaaliset aatteet, jotka murtautuivat yhteiskunnalliseen keskusteluun erityisesti kristillisen maailmankatsomuksen kyseenalaistaneiden vapaamielisten aatteiden välityksellä. Sukupuolimoraalikysymys on siitä alkaen osaltaan jakanut kirjailijat, yhteiskuntafilosofit, poliitikot ja muut yhteiskunnalliset vaikuttajat kahteen pääleiriin.

Kirjallisuudessa 1880-luvulla virinnyt realismi nosti tietoisuuteen monia yhteiskunnallisia epäkohtia. Myös kaksinaismoraali paljastettiin ja tuomittiin. Valtaosa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa vaikuttaneista kirjailijoista ja muista yhteiskunnallisista vaikuttajista kuitenkin edusti vielä absoluuttisen sukupuolimoraalin mukaista avioliitto- ja perheihannetta ja katsoi sukupuolisen vapauden johtavan ihmiset pääsääntöisesti onnettomuuteen. Näin olivat taipuvaisia ajattelemaan esimerkiksi Minna Canth, Johannes Linnankoski, Arvid Järnefelt, Teuvo Pakkala ja Juhani Aho – kukin omine aatteellisine korostuksineen ja hyvinkin erilaisine elämäkatsomuksineen (ks. Nieminen 1951, 118–166). Näin vanhempi suomalainen kaunokirjallisuus yhtyi avioliitto- ja perhekysymyksessä pitkälti absoluuttisen sukupuolimoraalin ihanteisiin, mutta vähitellen ja enenevästi alkoi esiintyä myös nämä ihanteet kyseenalaistavia äänenpainoja.

Absoluuttisen sukupuolimoraalin ihanteita edustivat kirkko, lainsäädäntö ja pääosin myös talonpoikainen elämänmuoto, relatiivisen puolestaan vapaamielisten aatteiden innoittamat sivistyneistön edustajat. Kyse oli laajemmasta aatteiden ja katsomusten törmäyksestä kuin pelkästään avioliittoa ja sukupuolimoraalia koskevasta erimielisyydestä. Kiistat koskivat olennaisesti myös sitä, mihin suuntaan yhteiskuntaa halutaan kehittää.

Käsityksiin avioliitosta, perheestä ja vanhemmuudesta vaikuttavat ja niitä muovaavat erityisesti uskonnolliset ja sosiaaliset näkökohdat, ”tosiinsa sekoittuneina” (Nieminen 1951, 70). Vapaamielisten, relatiiv-

vista sukupuolimoraalia suosivien näkemysten taustalla olivat sekä maallistumistendenssi että perheen yhteiskunnallisissa tehtävissä tahtuneet muutokset. Vapaamieliset aatteet edustivat vastavoimaa kahdelle suomalaisessa elämänmuodossa vaikuttaneelle ja vaikuttavalle virtaukselle, luterilaisuudelle ja snellmanilaisuudelle. Nämä kaksi virtausta muodostavat yhdessä suomalaisen avioliitto- ja perhekäsityksen suuren linjan.

Luterilainen pohjavire

Suomalainen avioliitto- ja perhekäsitys – siinä määrin kuin sellaisesta voidaan puhua – on historiallisilta lähtökohdiltaan kristillinen. Kaksinnaimista, aviorikosta, insestiä ja muita kristillisen seksuaalietiikan vastaisen käyttäytymisen muotoja on pidetty rikoksina sekä 1734 vuoden laissa että sitä vanhemmissa Ruotsi-Suomen laeissa. Tosin esiaviollinen yhdyselämä oli entisessä talonpoikais yhteiskunnassa verrattain yleistä eikä herättänyt – varsinkaan johtaessaan avioliiton solmimiseen – samanlaista moraalista paheksuntaa kuin ulkoaviolliset sukupuolisuhteet.

Suomalainen avioliitto- ja perhekäsitys rakentuu luterilaisesta uskon- ja elämäntulkinnasta erotuksena katolisesta opista, jossa avioliitto käsitetään sakramentiksi. Luterilainen näkemyksen mukaan avioliitto ja perhe-elämä kuuluvat maalliseen elämänpiiriin, vaikka avioliitto solmitaankin sakraalisin menoin kirkossa, ”Jumalan kasvojen edessä ja seurakunnan läsnäollessa”. Luterilaisessa perhe-etiikassa on korostettu aviopuolisoiden ykseyden periaatetta ja absoluuttista sukupuolimoraalia.

Kysymykset avioliiton merkityksestä ja hengellisen säädyn avioitumisesta muodostivat yhden tärkeän juonteen Lutherin ja katolisen kirkon välienselvittelyssä. Kirjoituksessaan avioliitosta Luther korosti sitä, että avioliitto on Jumalan asettama luonnollinen sääty, jossa ihminen toteuttaa sitä tarkoitusta, jonka Jumala luomisessa on hänelle asettanut. Luther suomi kovin sanoin katolista selibaattioppia.

Suomalainen perhelainsäädäntö on siis perinteisesti rakentunut ab-soluuttista sukupuolimoraalia korostaville kristillis-siveellisille näkökohdille: parisuhteen tulee olla laillistettu, sukupuolinen kanssakäyminen on sallittua vain avioliitossa ja lainsäädännön oikeusvaikutukset koskevat avioliitossa eläviä ja heidän lapsiaan (ks. Mahkonen 1991, 25–26). Näin lainsäädännön keinoin on haluttu vahvistaa kristillistä sukupuolimoraalia ja sen mukaista avioliitto- ja perhekäsitystä suomalaisessa elämänmuodossa. Valtion tehtäväksi on käsitetty avioliiton ja perheen suojeleminen.

Lutherin mukaan avioliitto on Jumalan asettama elämänjärjestys, johon kätkeytyy Jumalan mielisuosio ja siunaus. Vuonna 1522 julkais-tussa kirjoituksessaan *Avioelämästä* Luther korosti sitä, että avioliitos-sa ihminen toteuttaa Jumalan luomaa tarkoitusta. Hän kiinnitti huomiota ensinnäkin siihen, että avioliitto suojelee ihmistä haureuden syn-niltä, ja toiseksi siihen, että avioliitto ja ihmisen lastenkasvatustehtävä liittyvät läheisesti yhteen. On väärin kaihtaa avioliiton solmimista, vaikka perhe-elämä ja vanhemmuus vaativat vaivannäköä, ponnistelua ja uhrauksia, koska ”aviojärjestys Jumalan tekona ylläpitää – keskellä syntiäkin – kaikkea sitä hyvää, minkä hän on siihen pannut ja siinä siu-nannut”. (Luther 1983, 195–214.)

Näin Luther aukaisi tietä elämänmyönteiselle avioliitto- ja perhe-käsitykselle korostamalla näihin kätkeytyvää Jumalan siunausta. Lut-herin valittujen teosten toimittaja toteaaakin, että ”myöhempien aikojen on tuskin mahdollista aavistaa, kuinka suuren olojen ja katsomustapo-jen mullistuksen uskonpuhdistus aiheutti luostareiden lakkauttamisella ja pappien selibaatin lopettamisella”. Suomalaiseenkin elämänmuotoon on sovitettavissa toteamus, jonka mukaan ”pappiskodit ovat protestant-tisessa maailmassa merkinneet suurta voiman lisää kotien hengen ko-hottamiseksi”.

Luterilainen moraalioppi korosti oikeamielisyyttä ja oikeaa sisäis-tä asennetta. Tätä ilmentävät esimerkiksi Lutherin selitykset neljänteen ja kuudenteen käskyyn: ”Meidän tulee peljätä ja rakastaa Jumalaa, niin ettemme halveksi emmekä vihoita vanhempiamme tahi hallitusväkeäm-me, vaan pidämme heitä kunniaassa, palvelemme heitä, olemme heille

kuuliaiset ja pidämme heitä rakkaina ja kalliina.” ”Meidän tulee peljätä ja rakastaa Jumalaa, niin että olemme puhtaat ja siveät ajatuksissa, sanoissa ja töissä, ja että kukin aviopuolisoaan rakastaa ja kunniaa pitää.” Monen sukupolven ajan tätä katsantotapaa iskostettiin suomalais-ten mieliin, eikä se ole voinut olla jättämättä jälkiä siihen, miten avioliittoon ja vanhemmuuteen Suomessa on suhtauduttu.

Luterilaisessa moraaliopissa sukupuolielämä, avioliitto ja vanhemmuus liitetään Jumalan luomistyössä ihmiselle antamaan tehtävään. ”Uuden sukupolven synnyttäminen ja kasvattaminen ja aviopuolisoitten välinen kiinteä ja pysyvä yhteys” kuuluvat maallisen elämän keskiöön ja määrittävät sukupuolielämän perusvaikuttimiksi (ks. Alanen 1952, 226). Samalla tunnustetaan, että perhe-elämä – maalliseen elämänpiiriin kuuluvana asiana – voi kehittyä sopusointuiseksi sielläkin, missä kristillinen usko ei sitä elähdytä.

Snellmanin perhefilosofian antamat virikkeet

Käsityksiin avioliitosta, perheestä ja vanhemmuudesta vaikuttavat ja niitä muovaavat erityisesti uskonnolliset ja sosiaaliset näkökohdat, ”tosiinsa sekoittuneina” (Nieminen 1951, 70). Sosiaaliin näkökohtiin kiinnitti huomiota muiden muassa J. V. Snellman, joka tarkasteli avioliiton, perhe-elämän ja vanhempana toimimisen asemaa inhimillisen yhteiselämän kokonaisuudessa. Siinä missä Luther piti avioliittoa ja vanhempana toimimista erityisesti Jumalan antamana tehtävänä, Snellman kuvasi nämä ihmisen yhteiskunnalliseksi tehtäväksi.

Snellman kirjoitti verrattain paljon avioliitosta, perheestä ja lasten kasvatuksesta sekä yhteiskunta- että kasvatustieteellisestä näkökulmasta. Yhteiskuntafilosofisessa pääteoksessaan *Läran om staten* hän tulkitse perheen hegeliläisittäin ”siveellisyyden olemassaoloksi rakkaute-
na”. Siveellisyyden perusta on perhe-elämässä, siinä kun vanhemmat rakkaudella hoitavat kasvatustehtävänsä. Perheessä alkanut siveellisyys välittyy perheen ulkopuoliseen inhimilliseen yhteiselämään kansalaisyhteiskunnassa ja siitä edelleen valtiossa, jossa se saavuttaa kor-

keimman muotonsa piirtyen isänmaalliseen toimintaan ja yhteiselämää säätelevään lainsäädäntöön. Snellman politisoi perheen ja loi perustan aktiiviselle perhepolitiikalle: suojelemalla perhettä valtio toteuttaa tarkoitustaan osana siveellistä maailmanjärjestystä.

Snellman ymmärsi kotien antaman kasvatuksen yhteiskunnallisen merkityksen. Samalla hän korosti perheen autonomiaa kasvatustehtävän hoitamisessa. Hän katsoi, että lasten kasvattaminen on vanhempien luonnollinen oikeus. Valtio voi auttaa mutta ei koskaan korvata perhettä tässä tehtävässä. Snellmanille ”kodin kynnyksellä oli raja, jonka yli yhteiskunnan ei tullut astua”. Hän teki eron koti- ja koulukasvatuksen välille; edellinen loi perustan, jolle jälkimmäistä saatettiin rakentaa. Kotikasvatuksella oli rakkauden ja vapauden perustukselle rakentuva itseisarvo siveellisessä maailmanjärjestyksessä.

Snellmanille parisuhteen muodostamisen lähtökohta, sukupuolinen kiintymys, määrittyi sen todellisuuden subjektiiviseksi ulottuvuudeksi, jonka objektiivisena, yleistä merkitystä sisältävänä puolena oli siveellisyys. Perhe perustuu sukupuolista tarvetta ja suvun jatkamista palvelemaan luonnonsuhteeseen, joka muuttuu siveelliseksi yhteiselämäksi perheessä siten, että

- 1 keskinäinen rakkaus yhdistää perheenjäsenet toisiinsa, jolloin subjektiivinen hyväntahtoisuus ohjaa näiden keskinäisiä suhteita ja
- 2 keskinäisellä rakkaudella on objektiivisena, yhteiselämää ohjaavana periaatteenaan perheen tietty tarkoitus huolehtia lasten kasvatuksesta ja turvata suvun pysyvyys.

Näin perhe ”jalostaa” sukupuoliseen kiintymykseen perustuvan parisuhteen siveellisyyttä ilmentäväksi perherakkaudeksi, joka ei rajoitu vain parisuhteeseen vaan sulkee sisäänsä myös perheen kasvatustehtävän. Perhe on ”siveellisyyden objektiivista olemassaoloa rakkautena”. Kotikasvatus viime kädessä luo perustan siveellisyyden toteutumiseen inhimillisen yhteiselämän muilla tasoilla, kansalaisyhteiskunnassa ja valtiossa.

Armas Nieminen kutsuu Snellmanin kantaa ”sosiaalisesti avioliittoi-deologiaksi”, koska siinä huomio kiinnittyy avioliiton ja perhe-elä-

män yhteiskunnalliseen merkitykseen ja vallitsevan avioliittokäsityksen sosiaalisiin seurauksiin. Vedoten erityisesti sosiaalisiin näkökohtiin – inhimillisen yhteiselämän moraalisiin ehtoihin ja perheen lastenkasvatustehtävään – Snellman torjui sekä vapaata rakkautta ihannoivan individualismin että seksuaalikielteisen asketismin. Kuten monissa muissakin yhteiskunnallisen keskustelun kysymyksissä Snellmanin merkitys oli ilmeisen suuri myös avioliittoideologian alalla. Hänen edustamansa katsantokanta tunkeutui voimakkaana myöhempään keskusteluun sukupuoli- ja avioliittokysymyksestä. (Nieminen 1951, 114–17.)

Sosiaalinen näkökulma liittyy kiinteästi perhepolitiikkaan, julkisen vallan pyrkimyksiin tukea perheitä taloudellisesti ja henkisesti. Perhepoliittiset toimet saavat perustelunsa juuri perheen yhteiskunnallisen tehtävän ja merkityksen tiedostamisesta. Tälle tietoisuudelle Snellman loi osaltaan pohjaa Suomessa. Tämä on kantanut yhteiskunnallisessa kehityksessä hedelmää, joka on ilmentynyt edistyksekkäänä perhepolitiikkana ja perhenäkökulman huomioon ottamisena sosiaalipoliittisessa lainsäädännössä.

Katse nykypäivään

1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä suomalaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun juurtuneet seksuaaliradikaaliset aatteet saivat ravintonsa ennen kaikkea individualismista, uusromantiikasta, yksilön vapaata itsensä toteuttamista ja elämäniloa korostavasta nietzscheläisestä elämäntulkinnasta ja nautintokeskeisestä elämänasenteesta, mutta siihen vaikutti osaltaan myös marxilaisen sosialismin edustama porvarillisen elämänmuodon ja kapitalistisen yhteiskunnan kritiikki (ks. Nieminen 1951, 167–235). Nykypäivän myöhäismodernin elämänmuodon keskeisinä tunnuspiirteinä ovat yksilökeskeisyys ja nautinnon korostaminen, mikä on muovannut myös sukupuolimoraalia sekä ihmisten käsityksiä avioliitosta, perhe-elämästä ja vanhemmuudesta.

Suomalainen elämänmuoto on moniarvoistunut. Maallistuminen on osaltaan vienyt pohjaa kristillisiin arvoihin perustuvalta argumen-

taatiolta yhteiskunnallisessa keskustelussa – myös siinä keskustelussa, jota käydään sukupuolimoraalista, avioliitosta, perheestä ja vanhempaina toimimisesta. 1980-luvun lopulla toteutettu avioliittolain muutos ja myöhemmät relatiivista sukupuolimoraalia ilmentävät lakiuudistukset ovat itse asiassa vain johdonmukainen seuraus yhteiskunnan aate- ja arvoperustassa tapahtuneesta muutoksesta. Mikään ei sinänsä viittaa siihen, että perhe instituutiona olisi katoamassa, mutta monimuotoisuus perhe-elämässä on lisääntynyt ja perheettömyys yksilön valintana yleistynyt.

Kirkollinen värytys poistui Suomen perhe- ja lapsilainsäädännöstä 1970- ja 1980-luvuilla käytännöllisesti katsoen kokonaan ja absoluuttinen sukupuolimoraali korvattiin relatiivisella (ks. Mahkonen 1991, 60). Lainsäädännön muutokseen liittyvästä elämänmuodon muutoksesta kertovat myös tilastot: avioerojen lisääntyminen, avoliittojen yleistyminen, syntyvyyden aleneminen, lastensuojelun tarpeen uudenlainen kohdentuminen, perheiden tulonmuodostuksen muuttuminen. Samalla perhepolitiikka on yhä enemmän suuntautunut perhe- ja työelämän vaatimusten yhteensovittamiseen. Lamaan liittyneet leikkaukset koskivat erityisen kipeästi lapsiperheisiin.

Saksalaisessa *Die Zeit* -sanomalehdessä on julkaistu viime marras-kuusta alkaen artikkelisarjaa, jossa käsitellään perhe-elämän ja vanhemmuuden kysymyksiä erityisesti perhepolitiikan näkökulmasta. Sarjan johdantokirjoituksessa (8.11.2001) toimittaja Susanne Mayer pohti sitä, missä määrin lasten hankkiminen on ihmisten yksityisasia ja miltä osin yhteiskunnallinen velvollisuus, joka määrittää sosiaalista, taloudellista ja kulttuurista tulevaisuuttamme. Saksalaisnaisista kolmanes ei halua hankkia lasta; Suomessa tendenssi on sama joskin lievempänä. Ratkaisuksi Mayer peräänkuuluttaa sellaisia perhepoliittisia uudistuksia, jotka sovittavat nykyistä paremmin yhteen työ- ja perhe-elämän vaatimukset, mahdollistavat täysipainoisen vanhempaina toimimisen ja suojaavat lapsiperheitä kohtuuttomilta menetyksiltä ja riskeiltä. (Ks. Mayer 2001, 1.)

Uusimmassa *Tiede*-lehdessä (1/2002) Jani Kaaro tarkastelee länsimaissa voimakkaasti lisääntyneiden avioerojen mahdollisia vaikutuksia

länsimaiseen ihmiseen. Hän esittää uhkakuvan siitä, että kykymme kiintyä ja rakastua heikkenee avioerojen seurauksena. Artikkelissa lainataan Nevadan yliopiston antropologia William Jankowiakia, jonka mukaan ”useissa länsimaissa avioerojen määrä lähestyy jo kansallisen kriisin rajaa”. Kriisi syntyy siitä, että avioerot riistävät lapsilta sen perustan, jolle aikuisiän positiiviset ihmissuhteet rakentuvat. Poleemisesti mutta osuvasti artikkelissa kysytäänkin, ”mitä tapahtuu sitten, kun olemme kaikki avioerolapsia”. (Ks. Kaaro 2002, 23.)

Uusin lainsäädäntö, jossa avioliitosta on tehty lähinnä pelkkä juridinen sopimus, joka voidaan lähes mielivaltaisesti purkaa, on jyrkästi ristiriidassa perinteisen, luterilaiseen ja snellmanilaiseen aatemaailmaan perustuvan avioliitto- ja perhekäsityksen kanssa. Kun avioliitto irrotetaan vanhemmuuden ikeestä, kadotetaan samalla niitä kulttuurisia, sosiaalisia ja moraalisia merkityksiä, joita perinteisesti on liitetty perheeseen ja perhe-elämään. Jo yksistään lasten tähden tulisi lainsäädännössä korostaa vanhemmuuden ja avioliiton yhteenkuuluvuutta.

Vuonna 2002 hyväksytty parisuhdelaki ilmentää osaltaan irtautumista perinteisestä avioliitto- ja perhekäsityksestä. Kyseessä on kuitenkin vain – kulunutta sanontaa käyttäkseni – jäävuoren huippu. Avioliittolainsäädännön liberalisoituminen on paljon laajempi kokonaisuus kuin pelkkä parisuhdelaki. Lainsäädännössä tapahtuneet uudistukset voidaan kaikkinsa tulkita johdonmukaiseksi seuraukseksi siitä, mitä yhteiskunnassa on jo tapahtunut: seuraukseksi suomalaisen elämänmuodon siirtymisestä jälkikristilliseen aikakauteen. Vanhemmuus ja avioliitto ovat etääntyneet yhä kauemmas toisistaan ja perheen tehtävätkin ovat osin muuttuneet. Onko siis suomalaisen elämänmuodon suuri linja tullut tältä osin tiensä päähän?

Näkemykseni on, että suuri linja kantaa edelleen. Tosin elämme voimakkaan yhteiskunnallisen murroksen keskellä, mikä on monella tavalla vaikeuttanut vanhempana toimimista, nostanut esiin uusia kasvatuksellisia haasteita ja tehnyt kasvatuksesta entistä vaativampaa. Kuitenkin on paljon positiivisia merkkejä siitä, että vanhemmat ovat valmiita näkemään vaivaa ja tekemään uhrauksiakin täyttääkseen ihmisen tärkeintä yhteiskunnallista tehtävää, lastenkasvatustehtävää.

Yleensä ihmiset myös ymmärtävät, että avioliitto ja perhe ovat instituutioita, jotka osaltaan edesauttavat onnistumista tässä tehtävässä.

Lähteet

Alanen, Y. J. E. 1952. Kristillinen siveysoppi. Porvoo: WSOY.

Kaaro, J. 2002. Rakkaus kriisissä. Avioerot voivat romuttaa kykymme kiintyä ja rakastua. Tiede nro 1/2002, 23.

Luther, M. 1522/1983. Avioelämästä. Teoksessa: Martti Lutherin valitut teokset III. Juva: WSOY, 195–214.

Mahkonen, S. 1991. Voidaanko lasta lailla suojella? Jyväskylä: Lakimiesliiton Kustannus.

Mayer, S. 2001. Jetzt bitte: Ein Ruck für die Familien. Die Zeit 8.11.2001.

Nieminen, A. 1951. Taistelu sukupuolimoraalista. Avioliitto- ja seksuaalikeskusteluita suomalaisen hengenelämän ja yhteiskunnan murroksessa sääty-yhteiskunnan ajoilta 1910-luvulle. Turku: WSOY.

Westermarck, E. 1921. The History of Human Marriage I–III. 5. edition. London.